

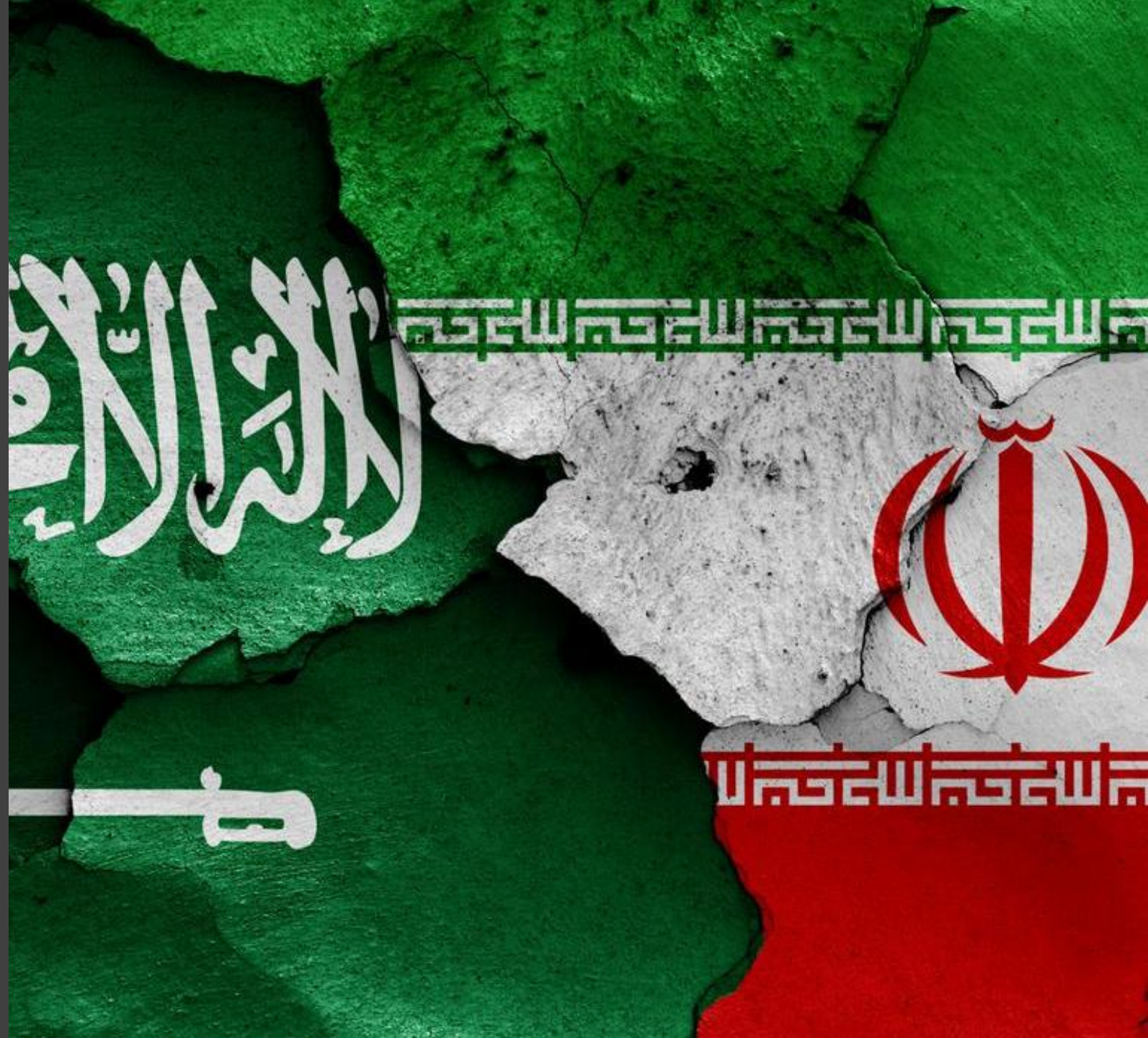
GEOPOLITIČKI ODNOSI IRANA I ZALJEVSKIH DRŽAVA

Izv. prof. Jelena Lončar

Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek

Marulićev trg 19, 10 000 Zagreb

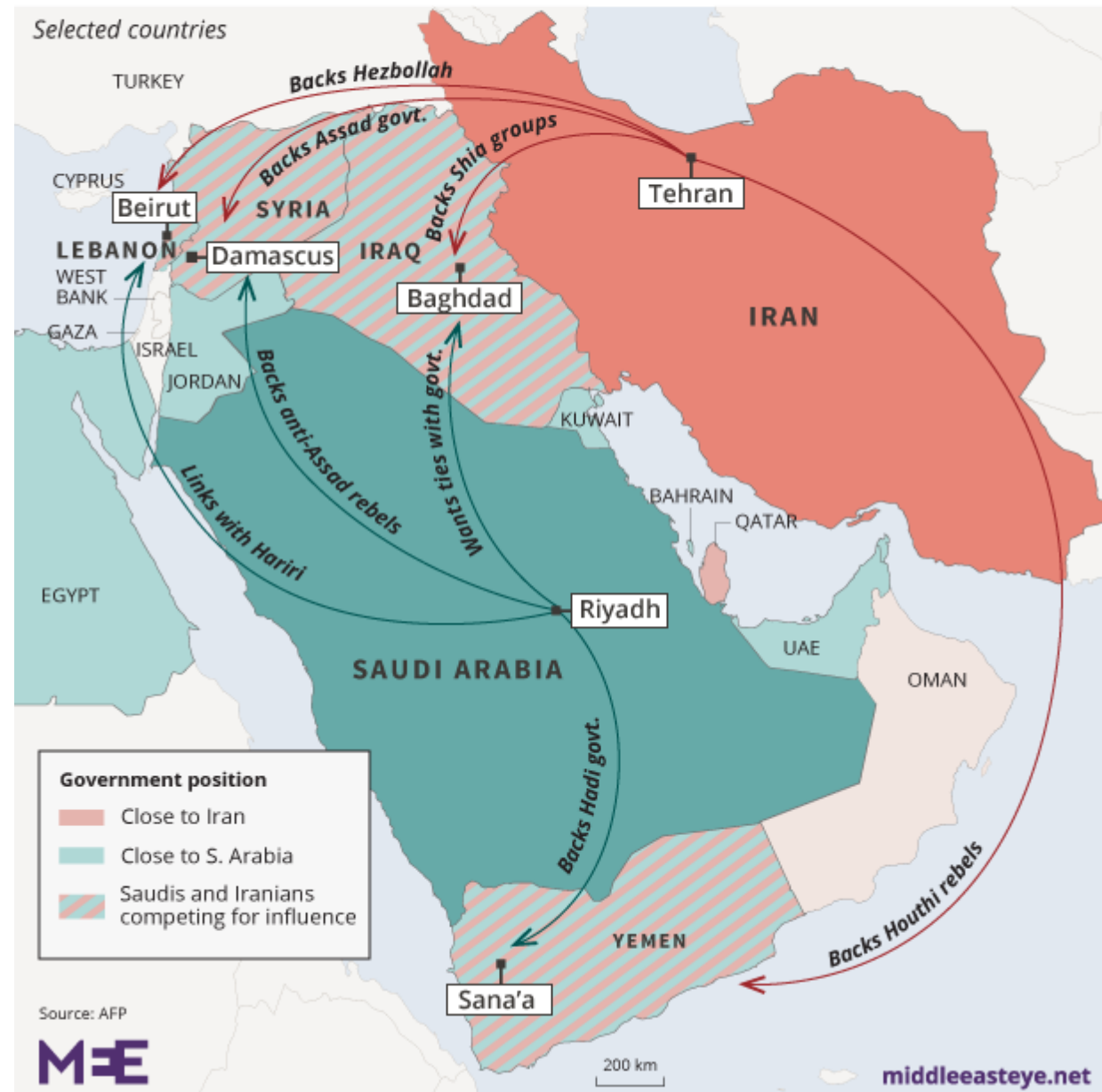
IRAN I ARAPSKE
DRŽAVE ZALJEVA –
DVIJE STRANE ISTE
REGIJE, ALI
RAZLIČITIH VIZIJA
BUDUĆNOSTI
BLISKOG ISTOKA.

Saudi Arabia and Iran: Rivals in the Middle East

Uvod

- Koji je razlog vanjskopolitičkih loših odnosa Saudijske Arabije i Irana te njihove uključenosti u druge sukobe u regiji?
- Različiti autori pripisuju to različitim razlozima.
- *Odnos Irana i arapskih država Zaljeva nije samo pitanje politike, već ogledalo šire borbe za moć, identitet i utjecaj na Bliskom istoku.*

Simon Mabon ističe da razumijevanje rivalstva između ovih država na Bliskom istoku obuhvaća:

1. regionalnu borbu za prevlast,
2. neprijateljstva proizašla iz „drevnih mržnji“ sunita i šijita
- te
3. odnos geopolitike i religije.

- Sudjelovanje i sukobljavanje Saudijske Arabije i Irana u **posredničkim ratovima** u Iraku, Bahreinu, Jemenu, Siriji i Libanonu rezultat je pokušaja stvaranja „saveznika”.
- **Cilj**: uspostava ravnoteže snaga koja će biti u korist Rijadu ili Teheranu.

Odnos Saudijske Arabije i Irana - obavljen je dozom sumnjičavosti i straha od **nepredvidivosti poteza** druge strane, a kako bi se osigurale od mogućeg sukoba očita je njihova potražnja za što većom moći i dominacijom.

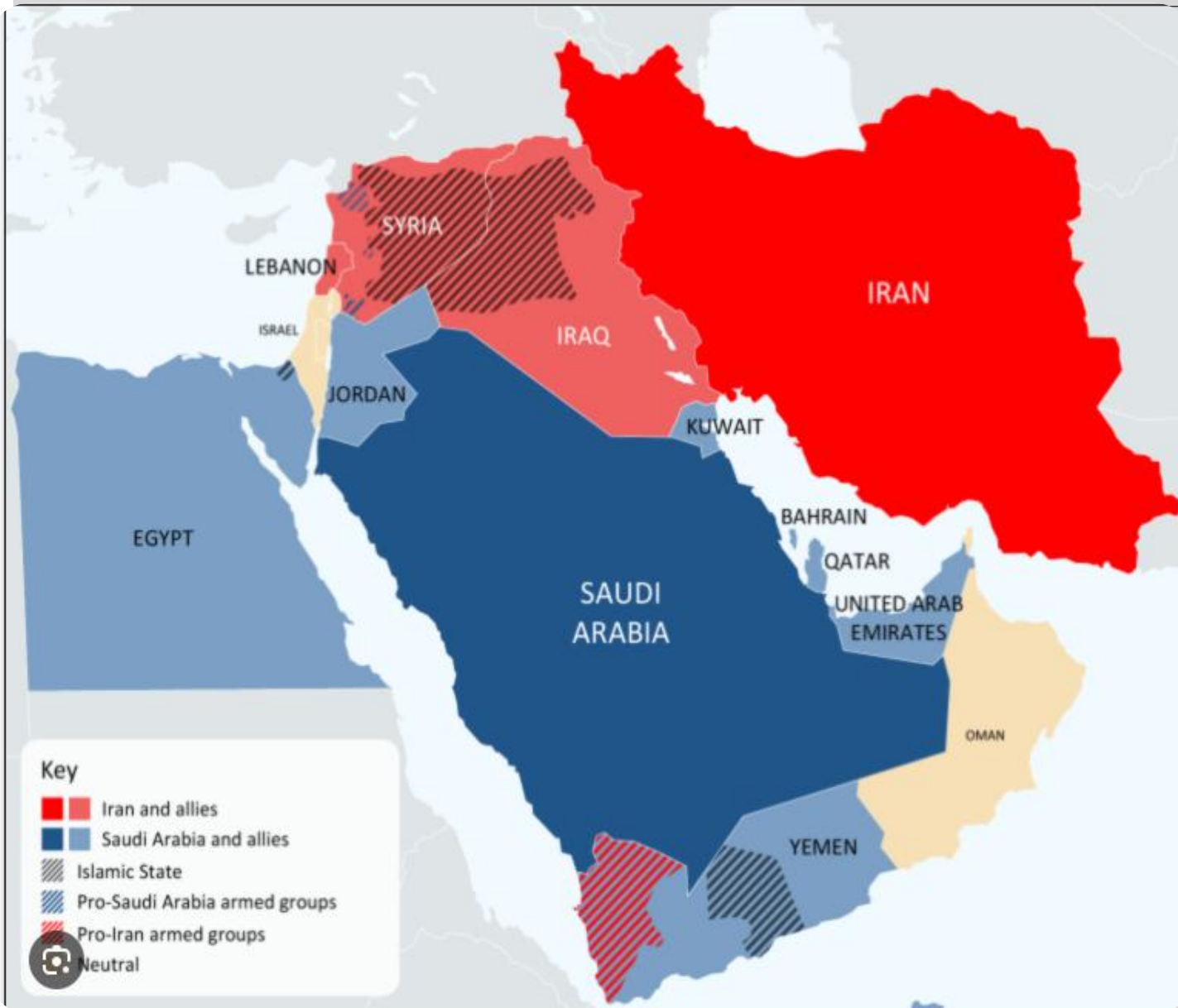
To **politički realizam** i predviđa.

Iran i međunarodni poredak

Od revolucije, Iran je nastojao predstaviti ***alternativnu viziju međunarodnog poretka.***

To se selektivno primjenjivalo u iranskoj vanjskoj politici tijekom posljednjih 40 godina kada se smatralo geopolitički korisnim.

Potpuno odbacivanje proameričke orijentacije prethodnog režima i aktivna podrška raznim skupinama s kojima je pronašla zajednički cilj u globalnoj politici.

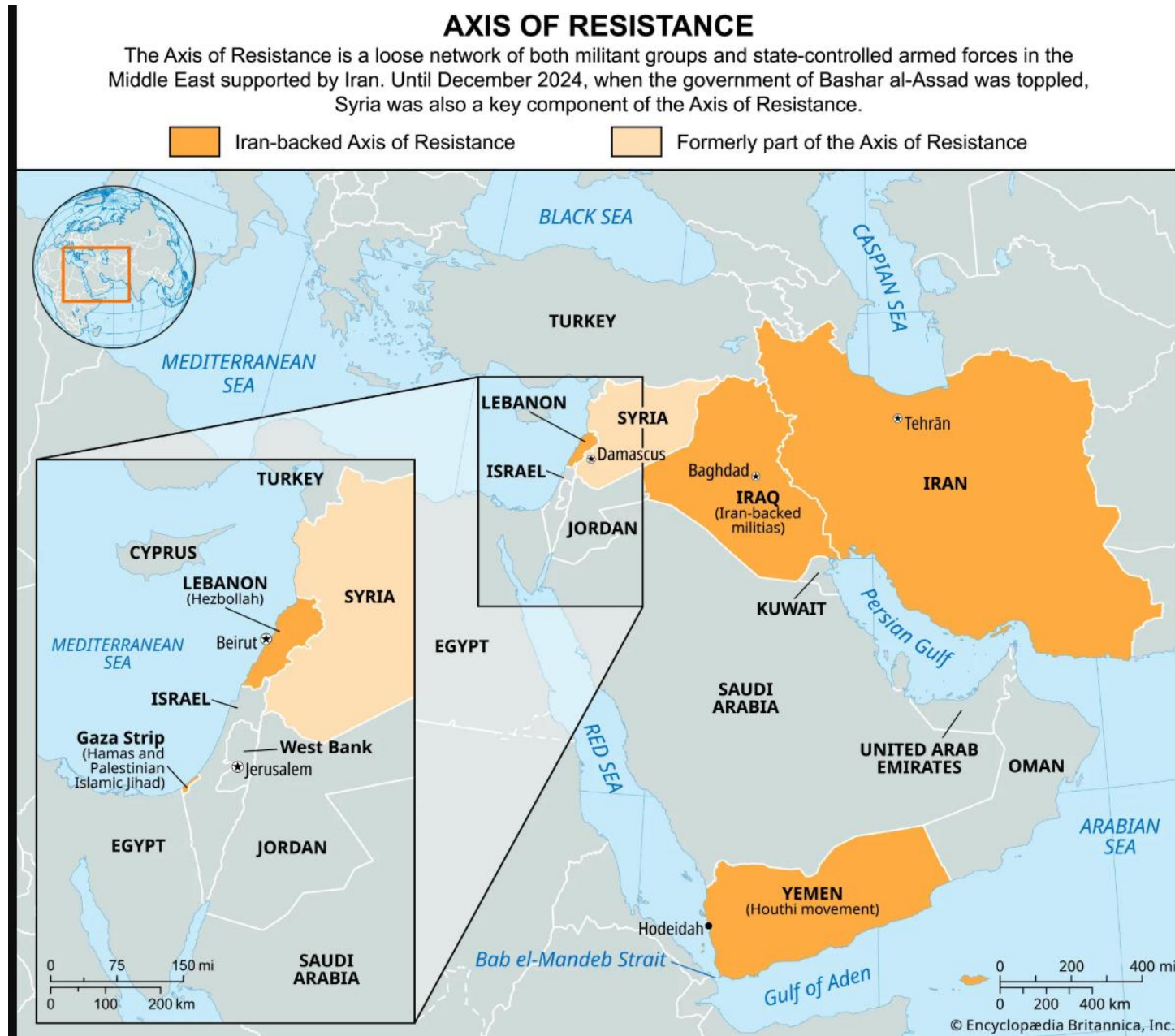

- To se očitovalo ***u davanju prioriteta:***
- podršci sugrađanima šijitima u Bahreinu, Iraku i Libanonu
- predanosti palestinskom cilju
- širem poistovjećivanju s protuhegemonističkim snagama koje nastoje osporiti primat međunarodnog poretka predvođenog SAD-om.

Os otpora i regionalni poredak na Bliskom istoku

Iran, Osovina i regionalni poredak

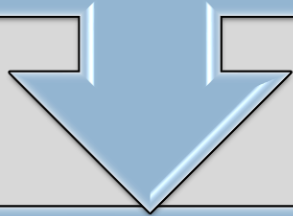
- Osovina otpora jedinstven je oblik multilateralne mreže.
- Ima snažan ideološki naglasak - obrana Irana i njegovih saveznika.
- Savez između njezinih ključnih članova **Irana, Hezbollaha i Sirije**, posebno, ima dugu povijest.
- Početno je bio utemeljen na obrambenim razmatranjima i njihovom otporu Izraelu te podršci palestinskoj stvari.

Izvor: <https://www.britannica.com/topic/Axis-of-Resistance>

Mreža saveza

Iranski razvoj ove mreže saveza ima praktičnu namjeru - iranski pogled na otpor čini dio vlastite strateške **projekcije dubine u regiji.**

Ključno za iransku sigurnost, djelujući u svrhu odvraćanja neprijatelja.

Izvor: USNI News, <https://news.usni.org/2016/09/30/document-report-congress-u-s-saudi-arabia-relations-2>

Estimated distribution of Shia Muslims in the Middle East

% 5-20% 21-40% 41-60% 61-80% 81% +

- Ovo služi kao Teheranovo opravdanje za njegovo sudjelovanje u **Siriji, Libanonu, Iraku i** kontinuiranu podršku palestinskoj stvari.
- Razvoj Osovine od **prvenstveno usmjerene na Izrael** i njegove zapadne saveznike do one koja je oblikovana oko borbe protiv 'ekstremizma' skupina poput Daesha.

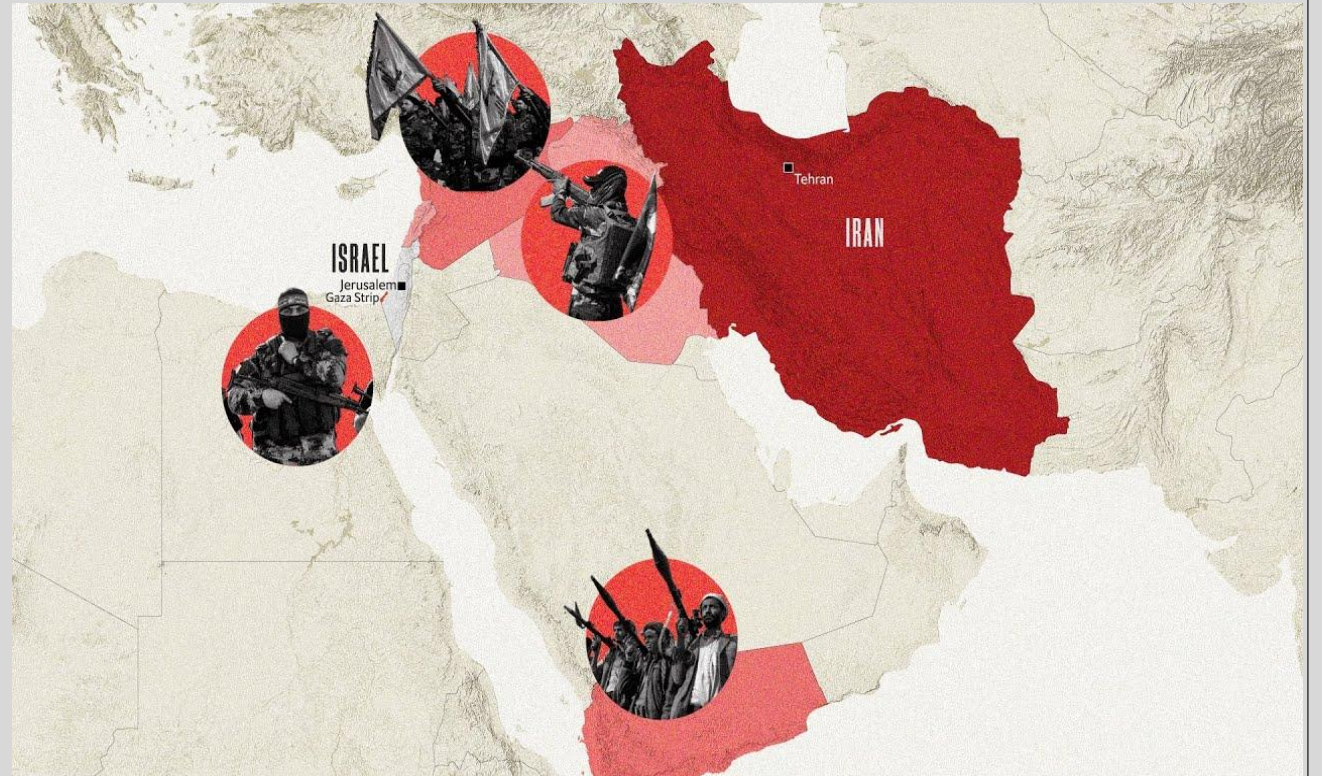

- Navedeno je omogućilo Iranu i njegovim saveznicima da podrže skupine uključujući Hamas, Islamski džihad i Narodni front za oslobođenje Palestine.

- Tehran ih smatra ključnim dijelom Osovine.

Geopolitika otpora: međunarodna i lokalna

- Osovina se počela kristalizirati u široj globalnoj svijesti tek nakon *izraelsko-libanonskog rata* 2006.
- Dobila je na važnosti nakon *arapskih ustanaka* koji su započeli 2011.
- Višestruka priroda osovine -> nadilazi isključivo materijalne ili ideacijske aspekte.

- Osovina pruža prisutnost u svakodnevnom životu kroz svoju kulturnu produkciju i aktivnosti kulturne diplomacije, ali je primarno:

**Ideacijska
mreža**

**religiozna
mreža**

**strateški
savez**

Priroda *međudržavnog rivalstva* i njegov utjecaj na regionalni poredak na Bliskom istoku posebno je akutan kada su u pitanju ključni protagonisti poput Irana i Saudijske Arabije.

U središtu ovog rivalstva su kontrastne vizije o organizaciji regionalne politike - uglavnom između **konzervativne vizije** Saudijske Arabije i **revolucionarne** vizije Irana.

Prostorno uređenje tih konkurentskih vizija imalo je ozbiljne posljedice za ljude diljem regije.

Illustration: Nino Jose Heredia/©Gulf News

Illustration: Nino Jose Heredia/©Gulf News

Religija - služi kao sredstvo kojim se red stvara i štiti izvan granica države.

Zajednički normativni projekti – *panarabizam, panislamizam ili ideje otpora* – povijesno su presijecali državne granice.

Time su postavljali izazove regionalnim silama.

King Fahd of Saudi Arabia and his host, the Shah of Iran, travel by jeep on the
Diplomatic relations between Iran and Saudi Arabia
(AP Photo, File)

Kako i zašto su Iran i
Saudijska Arabija
blisko surađivali tri
desetljeća?

Odnosi Irana i S. Arabije: 1925. – 1949.

Abd al-Aziz nakon preuzimanja Hidžaza poslao pismo perzijskom konzulatu u Džedi ističući svoje jamstvo sigurnosti za to područje kao i za slobodu hodočasnika.

1925.

1925.

Abd al-Aziz uputuo čestitke Reza šahu i novoj dinastiji Pahlavi

Kralj Abd al-Aziz ponudio Reza Shahu da potpišu **sporazum o međusobnoj sigurnosti**. Reza Šah pristao na kontakte s ciljem uspostavljanja diplomatskih veza.

1928.

Perzija je formalno priznala "Vladu Hedžaza i Nedžda".

1929.

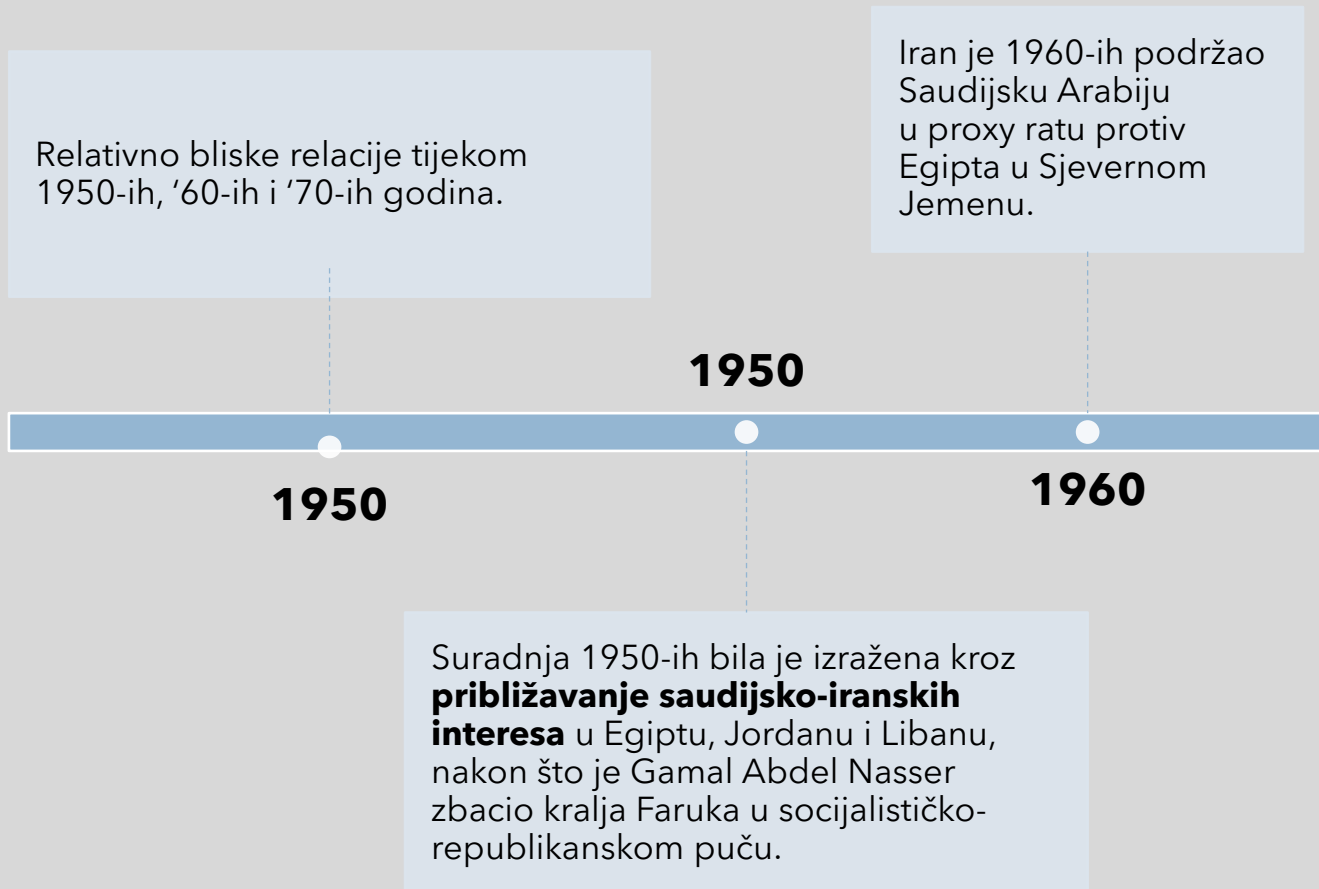
Perzija je uspostavila konzulat u Nedždu. Abd al-Aziz imenovao Rashid-pašu kao svog izaslanika u Perziji i Iraku.

1930.

Prvi kontakti i uspostava diplomatskih odnosa

- **1934.**
- Mohammad Ali Moghadam poslan kao posljednji ambasador Perzije u Saudijskoj Arabiji prije izbijanja Drugog svjetskog rata.
- **1938.**
- Iran inicirao sazivanje **prvog foruma o Bliskom istoku** kako bi potaknuo regionalne države, uključujući Saudijsku Arabiju, na sklapanje paktova o prijateljstvu i sigurnosti dok Europa klizi ka novom sukobu.
- **1939.**
- Iran i Saudijska Arabija pokušali održati **samit za muslimansko jedinstvo** u Turskoj.
- **1949.**
- Iran pozvao Saudijsku Arabiju da se pridruži **paktovima o prijateljstvu i sigurnosti** s regionalnim državama.

Druga faza prijateljskih odnosa: 1946. – 1979.

- 1970-ih Iran i Saudijska Arabija bili su „prijatelji” sa istim polom - *bili dva stupa američke osovine* i **najbliži saveznici**.
- Odnos je bio toliko blizak da je Iran proglasio tjedan žalosti kada je saudijski kralj Faisal ubijen 1975. godine.

Iran i Saudijska Arabija su se bojale drugih revolucionarnih država koje su se tada identificirale sa SSSR-om.

Strah je bio dovoljno velik da približi Saudijsku Arabiju, **vehabijsku islamsku monarhiju** i Iran, tada **nacionalističku i prosekularnu šiitsku monarhiju**.

Geopolitički faktori važniji od prirode njihovog režima.

Iran 1979.

- Iransko odbacivanje pravila polarnosti 1979. godine i prekidanje odnosa sa SAD-om.
- Stvara se ogroman pritisak na obje države da prilagode svoje ponašanje novim okolnostima.
- Iran je napustio prijateljske veze sa S. Arabijom koja je zadržala strateške odnose sa SAD-om.
- Rijad je ograničio prijateljske veze sa Teheranom zbog njegove nezavisne vanjske politike - ni istok, ni zapad.

Kraj prijateljstva Irana i S. Arabije

1980./1981.

- stvaranje Vijeća za suradnju u Zaljevu - (*Gulf Cooperation Council*) (1981.)
- Iračko-iranski rat 1980-ih godina: u tom ratu Saudijska Arabija pružila je financijsku i političku pomoć Iraku.

1984. godina

- Saudijske zračne snage oborile su iranski borbeni avion F-4 u blizini svoje *offshore* naftne platforme

1987. godina

- Incident na hadžu - 155.000 iranskih hodočasnika skandiralo "smrt Americi" i sukobilo se saudijskom policijom. Uslijedio je stampedo. Poginulo je više od 400 ljudi

1988. godina

- Prekid diplomatskih odnosa

Kasne 1990-e i rane 2000-e

- To je bilo i **najkonstruktivnije razdoblje** saudijsko-iranskog približavanja.
- Tijekom 1998. i 2001. dvije zemlje sklopile dva važna sporazuma: **Sporazum o suradnji i Sporazum o sigurnosti.**
- Na vrhuncu njihove suradnje 2000. godine, iranski ministar obrane admiral Ali Shamkhani predložio je nove dogovore o kolektivnoj sigurnosti u Perzijskom zaljevu koji su isključivali SAD i uključujući stvaranje zajedničke vojske *"za obranu muslimanskog svijeta"*.
- ***"Samo je nebo granica za odnose i suradnju između Irana i Saudijske Arabije. Cjelokupna vojna moć islamskog Irana je u službi naše saudijske i muslimanske braće"***

Treća faza prijateljskih odnosa Irana i Saudijske Arabije: 1990.-1997.

- **1990.** - Zajedničko protivljenje Irana i Saudijske Arabije **iračkoj agresiji na Kuvajt**.
- **1991.** - Susret ministara vanjskih poslova Irana i S. Arabije u Omanu. **Obnova diplomatskih odnosa**.
- 1991. - Dvije države unaprijedile bilateralne odnose na razinu ambasadora, **obnovili trgovinu i direktne letove**. Iranski hodočasnici ponovo krenuli ka svetim mjestima, Meki i Medini.
- 1992. - Ministar vanjskih poslova Velayati, čelnici iranske obavještajne službe, pravosuđa, vojske i mornarice posjetili Saudijsku Arabiju.
- **1994.** - Posjeta iranskog **ministra obavještajnih službi** Saudijskoj Arabiji.
- 1994. – iranski izaslanici Mousavian i Hashemi sastali se s kraljem Fahdom. Saudijski kralj podržao prijedloge sporazuma, te naglasio važnost očuvanja ravnoteže moći između S. Arabije, Iraka i Irana.
- 1997.- Saudijska Arabija sudjelovala na samitu OIC-a u Teheranu.
- **1998.-** Iran i Saudijska Arabija potpisali **Sporazum o suradnji**.
- 1999.- Saudijski ministar obrane princ Sultan u službenoj posjeti Iranu. Pred. Khatami u službenoj posjeti Rijadu, zajednički communiqué sa saud. kraljem Fahdom.
- **2001.** - Iran i Saudijska Arabija potpisali **Sigurnosni sporazum**.
- **2003.** - Saudijska Arabija i Iran potpisali **Sporazum o nafti**. Predsjednik iranskog parlamenta Mehdi Karrubi i predsjedavajući saudijskog medžlisa al-shura Muhammad bin Jubair izdali zajedničku izjavu u kojoj odbacuju američki unilateralizam u pokretanju preventivnih ratova i napade zapadnih medija na islam.
- **2006./2007.** - Dvije države vodile **strateške razgovore**. Ovim sastancima predsjedavali čelnici Vijeća za nacionalnu sigurnost.
- **2007.** - Ahmadinedžad prisustvovao samitu OPEC-a u Rijadu u studenom, obavio hadž u Meki u prosincu.

Novo narušavanje odnosa

- Novi zaokret u njihovim odnosima od 2008. godine.
- U veljači te godine, kralj Abdullah je upozorio na mogući **prekid odnosa s Teheranom**.
- U depeši koja je procurila iz američke ambasade - saudijski kralj je pozivao američko izaslanstvo da zaustave iranski nuklearni program.
- Depeša je citirala kralja koji je rekao: “*Odsjecite glavu [iranskoj] zmiji*”.
- Od 2008. do kraja 2011. godine stvarao se novi geopolitički vakum.
- Od tada su Iran i Saudijska Arabija **u rivalstvu za regionalnu dominaciju**.

Izvor: Al-monitor, <https://www.al-monitor.com/originals/2024/04/israel-iran-draw-after-isfahan-attack-ready-return-covert-war>

Tekući sukobi u Siriji, Iraku, Libanonu i Jemenu simbol su veće geopolitičke borbe između Irana i Saudijske Arabije.

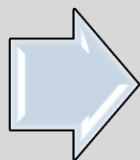
Iranski utjecaj je porastao u tim **konfliktnim zonama**, često na štetu S. Arabije.

Iranski pokušaji da pogorša unutarnje sektaške podjele, **potakne nemire i sruši monarhije** datiraju još od uspostave Islamske Republike nakon revolucije 1979.

Vođa Islamske revolucije, **ajatolah Homeini**, tvrdio je da su nasljedne monarhije nelegitimne pod islamom

Osnova iransko- saudijskog neprijateljstva

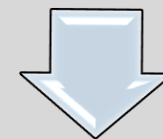
Homeini je htio postati ne samo vođa Irana, već i cijelog islamskog svijeta - prijeteci **legimitetu Saudijske Arabije kao čuvara najsvetijih mjesta islama.**

Homeini je nakon preuzimanja vlasti počeo poticati napetosti sa Saudijskom Arabijom **podržavajući šijitske milicije i političke stranke** diljem Bliskog istoka.

Većinski šijitski grad **Katif** - mjesto nekoliko najvećih naftnih polja, rafinerija i pogona za preradu u Kraljevstvu - bio je pogođen nemirima i **mobilizacijom protiv monarhije** nakon svrgavanja šaha u Iranu.

Iranski izravni **izazov legitimnosti saudijskog režima** - politički aktivizam koji su poduzimali iranski hodočasnici tijekom godišnjeg **hadža** koji je započeo 1979. godine.

S vremenom su postajali sve **radikalniji.**

Rastuće napetosti

Iransko **uplitanje u saudijske poslove** nastavilo se širiti tijekom 1990-ih i 2000-ih.

Hezbollah - služio je kao vrh koplja za iransko miješanje.

Napadi su izvedeni na saudijsku petrokemijsku industriju, a ciljani atentati na saudijske političare događali su se diljem svijeta.

Zavjera s eksplozivom postavljenim u blizini Velike džamije u Meki otkrivena je i zaustavljena.

Posljedice napada na S. Arabiju

Dana **25. lipnja 1996.** saudijski Hezbollah bombardirao je stambeni kompleks *Khobar Towers* u Dhahranu gdje su bile smještene američke i savezničke snage koje su podržavale zračne operacije u Iraku

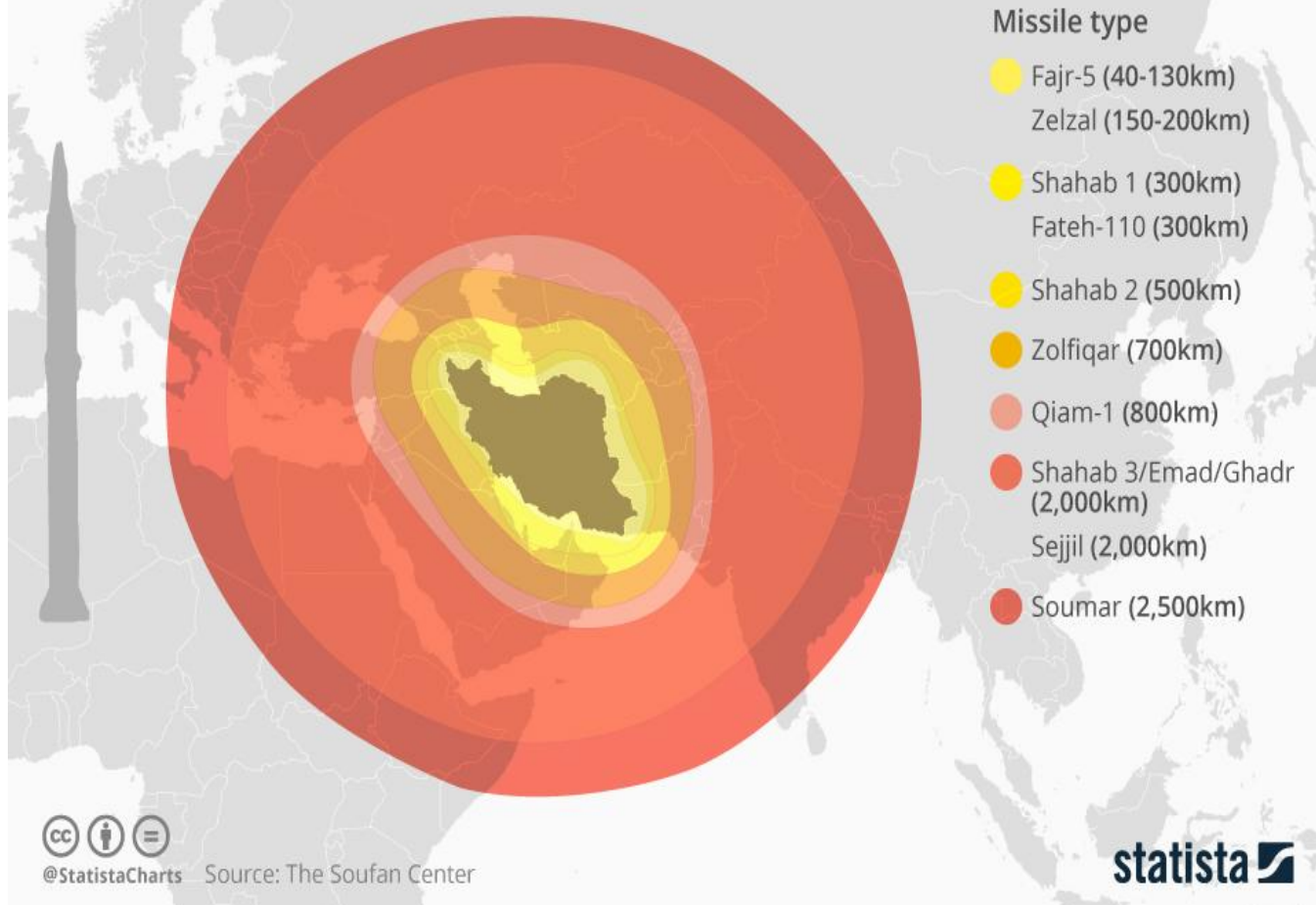
Ubijeno 19 američkih vojnika i ranjene stotine drugih.

◦ Izvor: The Washington institute, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/anatomy-bombing>

Zemlje u dometu iranskih balističkih projektila

The Countries In Range Of Iranian Ballistic Missiles

Maximum estimated/calculated Iranian ballistic missile ranges

- Kao dio svog vojnog arsenala - Iran održava znatnu količinu balističkih projektila.
- Opskrbljivao je i svoje saveznike balističkim projektilima kratkog dometa, posebno Hezbollah.
- Od rata između Izraela i Hezbollaha 2006. godine, smatra se da je Iran terorističkoj skupini opskrbio više od **100.000 raketa i projektila**.
- Neki imaju domet da dosegnu Tel Aviv iz južnog Libanona.
- Iranski projektili mogli bi se pokazati kao velika **prijetnja američkim vojnim instalacijama** diljem Bliskog istoka, s bazama u Ul-Udeidu JZ od Dohe i Al Dhafriju, blizu Abu Dhabija.

Nedavne destabilizirajuće regionalne aktivnosti Irana

- Glavni ciljevi vanjske politike Irana usmjereni su na **izvoz Islamske revolucije** i zamjenu Sjedinjenih Država kao dominantne sile u Perzijskom zaljevu i širem Bliskom istoku.
- Koristio je terorističke posrednike i poticao nemire među šijitskim manjinskim stanovništvom u ostvarivanju svojih ambicija - rasplamsale **sektaške napetosti i destabilizirale regiju**.
- **Iranska uloga** jasno se vidi u svim konfliktnim zonama regije.
- Iskoristio je narodne ustanke i građanske ratove u regiji u svojoj želji da uspostavi "**šijitski polumjesec**" **utjecaja**.

Teheran ima značajan utjecaj na četiri arapske prijestolnice - **Damask, Bagdad, Bejrut i Sanu** - pridonio globalnoj izbjegličkoj krizi.

Zemlje Perzijskog zaljeva uglavnom su prebrodile slom regionalnog poretka.

Pokolj i povećane sektaške napetosti smatrale su prijetnjom opstanku vlastitih režima.

Iranski **vojni izdaci** znatno su niži od izdataka država Zaljeva.

Iran's vast military power will worry most countries throughout the world (Image: EXPRESS)

Izvor: Daily Express, <https://www.the-express.com/news/world-news/116145/middle-east-war-us-iran-tensions-israel-hamas-conflict>

Iran je uspio povećati svoj regionalni utjecaj **učinkovitim i jeftinim metodama** poput usidranja lojalnih terorističkih posrednika u susjednim zemljama - i subverzivnim djelovanjem na šiitsko stanovništvo diljem regije.

Bliski istok je glavno **globalno obrambeno tržište**, a potrošnju i dalje oblikuju stalne geopolitičke neizvjesnosti i težnja za modernizacijom vojske.

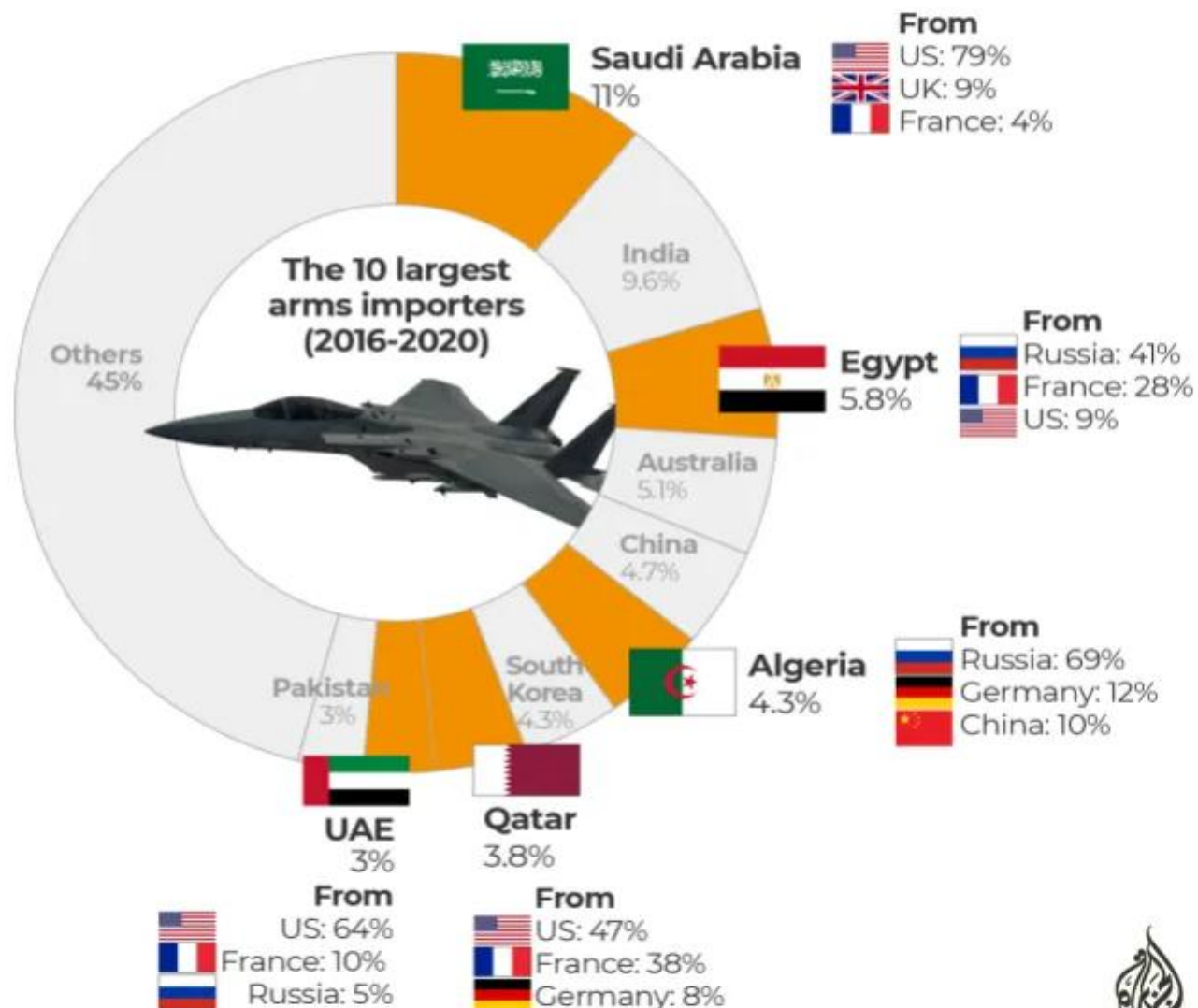
Saudi and Emirati military capabilities

The UAE and Saudi Arabia have both **purchased multibillion-dollar** missile defense systems **from the US** to intercept missiles fired by Houthi rebels.

 Saudi Arabia		 UAE
225,000	 Active personnel	65,000
6,202	 Armoured vehicles	9,255
1,062	 Tanks	354
897	 Total aircraft strength	554
\$48.5bn (2020)	\$ Defence budget	\$19.8bn (2020)
Surface-to-air missiles (SAM) 817+ Patriot PAC-2/-3 108 launchers in service THAAD 44 launchers on order	Air and missile defence 	Surface-to-air missiles (SAM) 42+ Patriot PAC-3 unknown number of launchers in service THAAD 12 launchers in service

Middle-East military spending

Saudi Arabia is the world's largest arms importer. In 2021, the kingdom spent some **\$50bn on its military**. About half of US arms transfers went to the Middle East.

Vojna potrošnja na Bliskom istoku

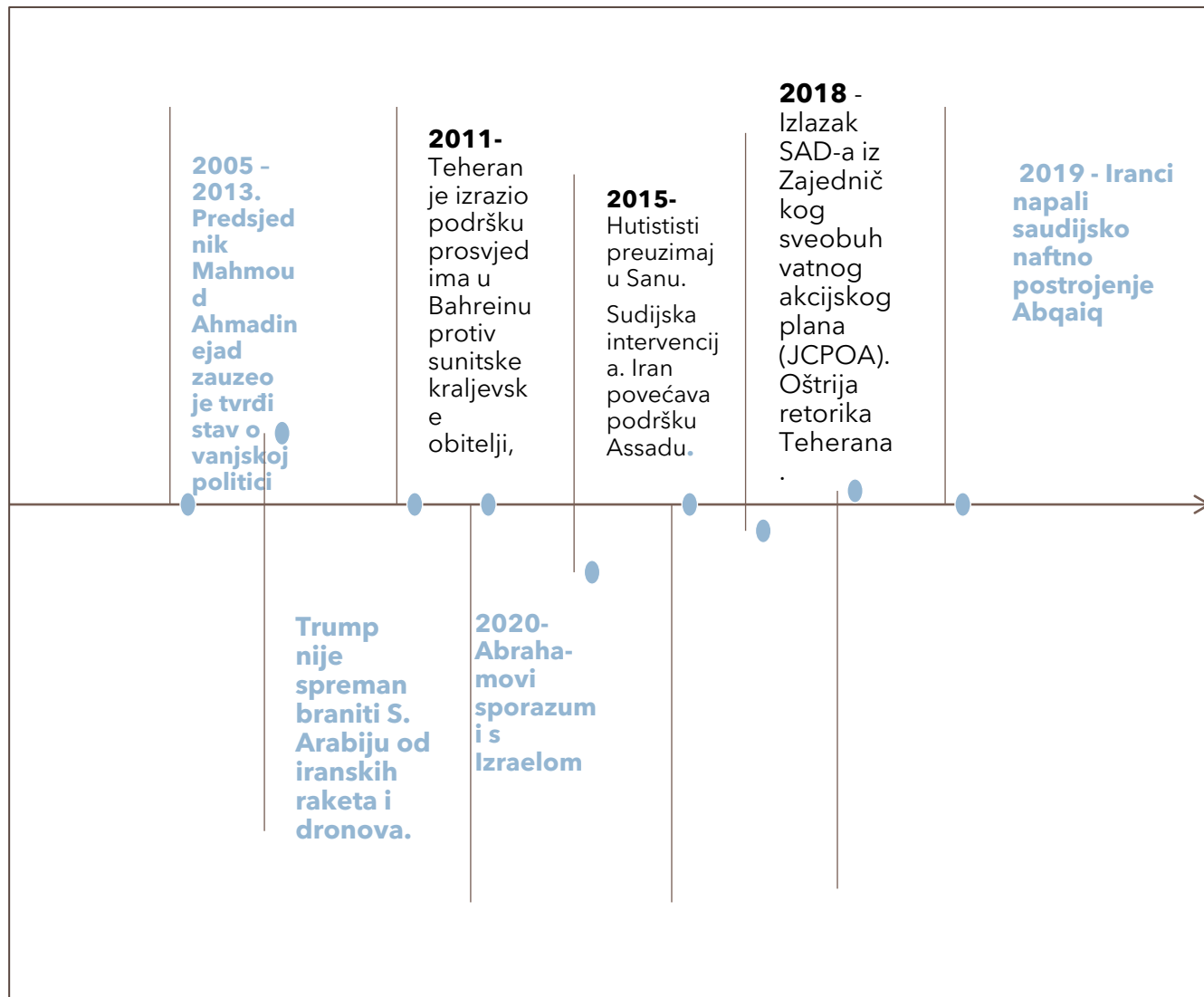
- Vojna potrošnja na Bliskom istoku dosegla je **243 mlrd \$** u 2024.
- To je povećanje od **15 %** u odnosu na 2023. - prvenstveno zbog značajnih povećanja u Izraelu (**65 %** - najveći godišnji porast od 1967.) i Libanonu.
- S. Arabija** ostaje najveći vojni potrošač u regiji, s procijenjenih **80,3 mlrd. \$** u 2024.
- Iranska** vojna potrošnja je pala u 2024. godini za 10 %.
- Povećanje potrošnje povezano je s regionalnim sukobima i napetostima.

Saudijska Arabija

- Povijesno napeti odnosi S. Arabije s Iranom dosegli su nove **najniže razine** tijekom posljednjih nekoliko godina.
- S. Arabija pogubila otvorenog šijitskog svećenika povezanog s Iranom 2016. g.
- Uslijedili **protesti u Iranu**: iranska rulja koja je skandirala "*Smrt obitelji Al Saud*" opljačkala je i zapalila saudijsko veleposlanstvo u Teheranu.
- Incident je naveo S. Arabiju, Katar i Bahrein da povuku svoje veleposlanike iz Teherana, a UAE da snize razinu svojih diplomatskih odnosa s Iranom.

SUVREMENI PROBLEMI

Hassan Rouhani i krunski princ Bin Salman (Image: getty)

POLITIČKA SITUACIJA U ODABRANIM DRŽAVAMA PERZIJSKOG ZALJEVA

IJEĆE ZA SURADNJU U ZALJEVU (GULF
COOPERATION COUNCIL):
regionalni i politički, ekonomski i
sigurnosni savez sastavljen od 6 arapskih
monarhija – S. Arabije, Ujedinjenih
Arapskih Emirata (UAE), Kuvajta,
Bahreina, Katara i Omana

Politička situacija u Kuvajtu

- **Suspenzija Nacionalne skupštine** i dijelova ustava u svibnju 2024. godine.
-
- Emir **šeik Mishala al-Ahmada al-Sabaha** kroz ovaj proces ima za cilj provesti ekonomske reforme.
- Ovaj potez okončao je povijest zastoja između izvršne i zakonodavne vlasti i centralizira više moći u rukama **vladajuće obitelji Sabah**.
- To izaziva zabrinutost zbog potencijalne erozije demokratskih prava unatoč navedenim ciljevima reformi i borbe protiv korupcije.
- Dugoročni učinci ove suspenzije, koja bi trebala trajati do **četiri godine**, i budućnost kuvajtskih demokratskih institucija ostaju neizvjesni.

Izvor: The Arab weekly, <https://the arabweekly.com/sheikh-mishaal-al-ahmad-al-jaber-al-sabah>

Kuvajt i Iran

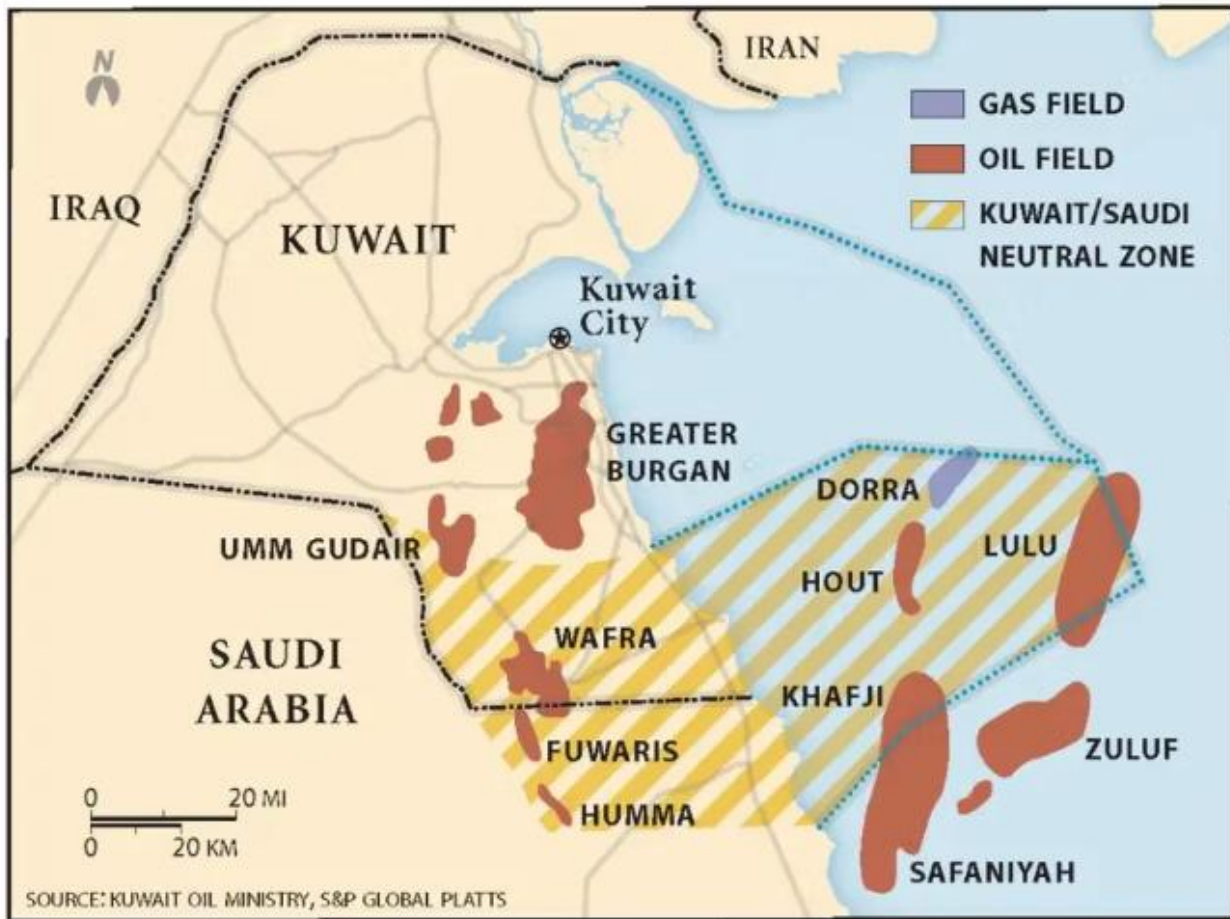
- Kuvajt - otkrio **iranske tajne operacije** osmišljene da potkopaju američko-kuvajtsku vojnu suradnju i rasplamsaju sektaške napetosti među šijitskom manjinom u Kuvajtu.
- U travnju 2011., kuvajtski ministar vanjskih poslova izvijestio je o otkriću **iranske špijunske ćelije** koja je djelovala u Kuvajtu od američke invazije na Irak 2003. godine.
- Ćelija je "pratila američku vojnu prisutnost i posjedovala eksploziv za bombardiranje 'strateških' objekata", uz popise "imena časnika" i "izuzetno osjetljivih informacija".
- Ova objava uslijedila je nakon presude dvojici Iranaca i jednom Kuvajćaninu za špijunažu u ime Irana - poklopila se s protjerivanjem nekoliko iranskih diplomata iz Kuvajta.

- Trenutno su mnoge države Zaljevskog vijeća angažirane diljem Bliskog istoka kako bi se suprotstavile destabilizirajućim aktivnostima Irana.
- Iransko zloglasno sudjelovanje u Iraku, Siriji i Jemenu proširilo je njegov regionalni utjecaj, istovremeno pretvarajući te države u **inkubatore ekstremističkih skupina** koje prijete državama Zaljeva.

Izvor: <https://en.radiofarda.com/a/iran-military-threatens-us-with-decisive-response-in-persian-gulf/30579930.html>

Sukob oko naftnih i plinskih polja

Kuwait oil ministry's map showing the Arash/Durra oil and gas field near the tip of the Persian Gulf.

- **Kuvajtska naftna kompanija (KOC)** pokrenula je (2022.) dugo odgađani program istraživanja na moru sa šest bušotina.
- Oslanja se na svoje nedovoljno istraženo područje na moru kako bi osigurala ključne kapacitete.
- Iran optužuje Kuvajt za iskorištavanje spornog naftnog i plinskog polja.
- Naftno i plinsko polje - dijelom u kuvajtskim i saudijskim teritorijalnim vodama na SZ kraju Perzijskog zaljeva, arapske zemlje **nazivaju Al-Durra**, a Iran **Arash**.
- Jedan dio polja također spada u iranske teritorijalne vode.
- Polje je desetljećima točka sporenja i diplomatskih sporova između ove tri zemlje zbog preklapajućih teritorijalnih zahtjeva.
- Iranci: „*Arash je neotuđivo pravo iranskog naroda*“.

Polje je otkriveno 1967. godine s procijenjenih **310 milijuna barela nafte** i 20 bilijuna kubičnih stopa plina.

Iran, tvrdeći da se **40 % polja** nalazi u njegovim vodama, tvrdi da razvoj bez njegovog pristanka **krši međunarodno pravo**.

Nije jasno ima li Iran **tehničku mogućnost** istraživanja podvodnog polja.

Kuvajt i Saudijska Arabija **moгу vaditi naftu i plin** iz svog neospornog sektora, ostavljajući Iranu da radi što može u njegovom sjevernom dijelu.

Glavno iransko plinsko polje **Južni Pars** u Perzijskom zaljevu dijeli se s Katarom, ali svaki vadi plin u svom sektoru.

Ujedinjeni arapski emirati

- UAE su zabrinuti zbog iranskog utjecaja na Bliskom istoku.
- I dalje osporavaju iranske pretenzije **na tri otoka u Perzijskom zaljevu** još od vremena monarhije Pahlavi.
- UAE su se pridružili saudijskoj intervenciji u Jemenu prije nego što su 2019. povukli glavninu svojih snaga.
- Godine 2019. IRGC je ciljao brodove u emiratskim teritorijalnim vodama nakon što su SAD ponovno uvele sankcije Iranu.
- Prijetnja koju iranski opunomoćenici i partneri predstavljaju za emiratsko vodstvo mogla se vidjeti u ponovljenim **napadima raketama i dronovima na UAE** u siječnju i veljači 2022.

The three islands

Izvor: <https://www.drishtiiias.com/daily-updates/daily-news-analysis/disputed-persian-gulf-islands>

*američka vlada identificirala je kao **tvrtku paravan** koja omogućava prodaju i otpremu iranskih petrokemijskih proizvoda, posebno u istočnoazijske države poput Kine i Indije. Djeluje kroz mrežu podružnica i lažnih tvrtki kako bi prikrila podrijetlo te robe i bila je kritična komponenta iranske petrokemijske industrije.

Ministarstvo financija je tijekom godina označilo brojne ilegalne iranske mreže sa sjedištem u Dubaiju i fiktivne tvrtke koje zapošljava **Triliance Petrochemical Co. Ltd.***

Ona pomaže Iranu da izbjegne sankcije, što postavlja pitanja o **suzbijanju ilegalnog financiranja**.

Wall Street Journal također je izvijestio o „rastućem sivom tržištu na kojem iranski potrošači naručuju robu putem interneta, a posrednici u UAE im je šalju“.

Bahrein - politička scena

- **Sunitska monarhija** kontrolira državne institucije.
- Izbori za donji dom parlamenta nisu konkurentni i ne uključuju sve.
- **Ograničenja sloboda:** vlada i dalje potiskuje neslaganje, slobodu izražavanja i okupljanja, posebno među šijitskim stanovništvom; sustavno uništava političku oporbu od 2011. godine.
- Kontinuirano pritvaranje, mučenje i zlostavljanje, posebno protiv vođa političke oporbe, branitelja ljudskih prava i šijitske zajednice.
- **Međunarodni odnosi i regionalna pitanja** - Bahrein je održao normalizirane odnose s **Izraelom** unatoč sukobu između Izraela i Hamasa u listopadu 2023.
- **SAD** i Bahrein imaju sporazum o slobodnoj trgovini iz 2004. godine, a bilateralna trgovina dviju zemalja značajno se povećala.
- **Regionalne napetosti:** Na sigurnost Bahreina utječu regionalne geopolitičke napetosti, posebno između Irana i Izraela.

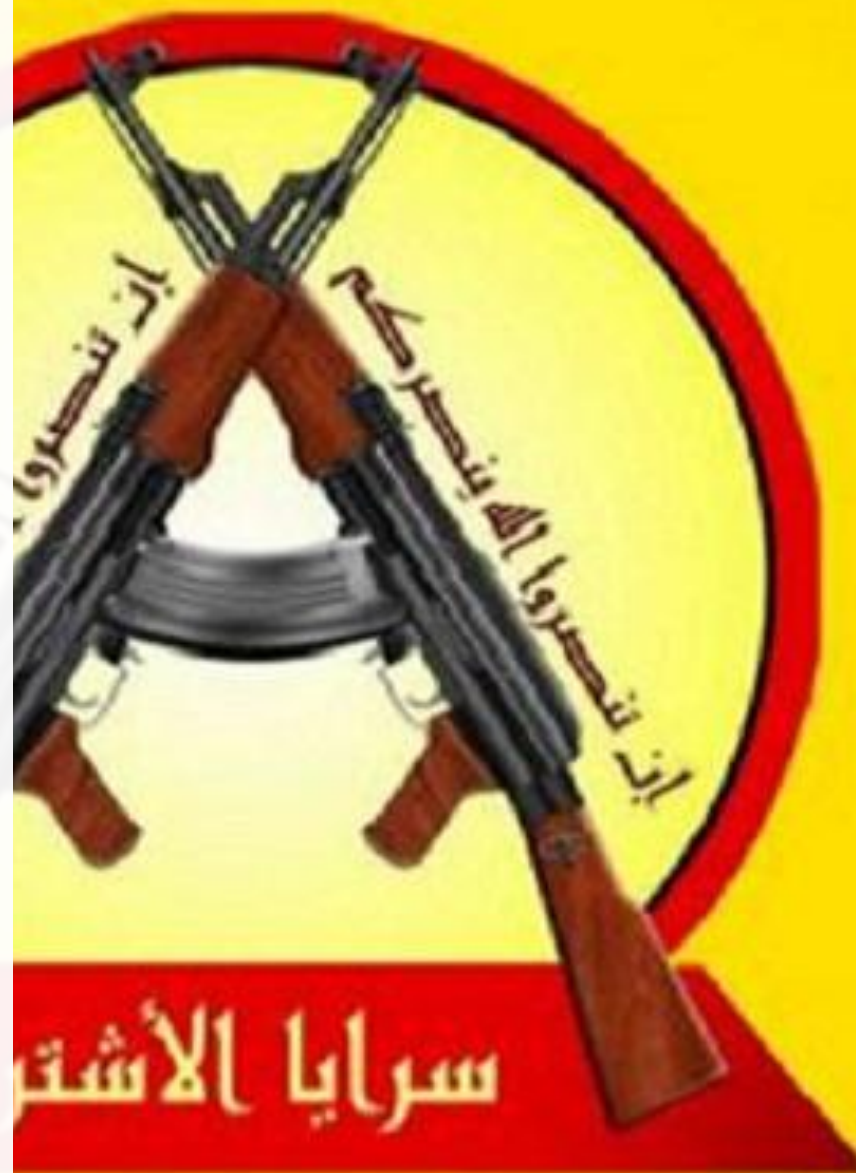

Utjecaj Irana

- Miješanje iranskog revolucionarnog režima u Bahrein (iranski dužnosnici nazivaju ga **iranskom "14. provincijom,,**) datira još iz 1981.
- Tada je iranski podržani posrednički pokret pokušao neuspjeli pokušaj puča.
- Od tada Teheran provodi strpljivu **strategiju infiltracije** u bahreinsku oporbu.
- Ova je strategija postala operativnija posljednjih godina
 - Teheran poticao i nastojao iskoristiti prosvjede protiv monarhije u Bahreinu za sektaške svrhe i potkopavanje vladara Al Khalife.

- U rujnu 2015. Bahrein je otkrio **ilegalnu iransku tvornicu oružja**
- Cilj: opskrbljivati militantne elemente unutar oporbe teškim naoružanjem kako bi potaknuli nemire u kraljevstvu.
- Godine 2017. bahreinske vlasti razbile su terorističku ćeliju povezanu s IRGC-om (Iranska revolucionarna garda) - optužile je za planiranje atentata na vladine dužnosnike te napad na policiju i američke vojne ciljeve.
- Godine 2019., **Brigade al-Ashtar** - šijitska milicija sa sjedištem u Bahreinu (podržava ih Iran), a koju su SAD 2018. označile stranom terorističkom organizacijom - prijetile su napadima na američke i britanske interese u Bahreinu.

Izvještaj o Hezbollahu Al-Bahrain

قبل 30 دقيقة

وكالة الأنباء السورية: انفجار "مجهول" في مدينة كفرنخاريم بريف إدلب الغربي يجري التحقق من طبيعته

- Iranska uloga u prosvjedima oporbe potaknula je Bahrein da zatraži raspoređivanje zajedničkih arapskih snaga kako bi se osigurala cjelovitost i teritorijalne granice nacije.

خطة ترامب لإنهاء حرب أوكرانيا؟ كيف حدث ذلك؟

المزيد

- Sve veća **sofisticiranost i vatrena moć** oružja koje stiže u Bahrein.

قبل 3 ساعات

وسائل إعلام فلسطينية: قصف إسرائيلي مدفعي

في المنطقة الشرقية لبحر الشمال قطاع غزة

- Zapadni analitičari zaključili su da Iran stoji iza širenja teško **naoružanih ćelija i militantnih napada** koji su posljednjih godina mučili Bahrein.

في اجتماعات القاهرة.. مقترح جديد بشأن "سلاح حماس"

المزيد

تضمنت الانضمام إلى جماعة إرهابية وإحداث تفجيرات

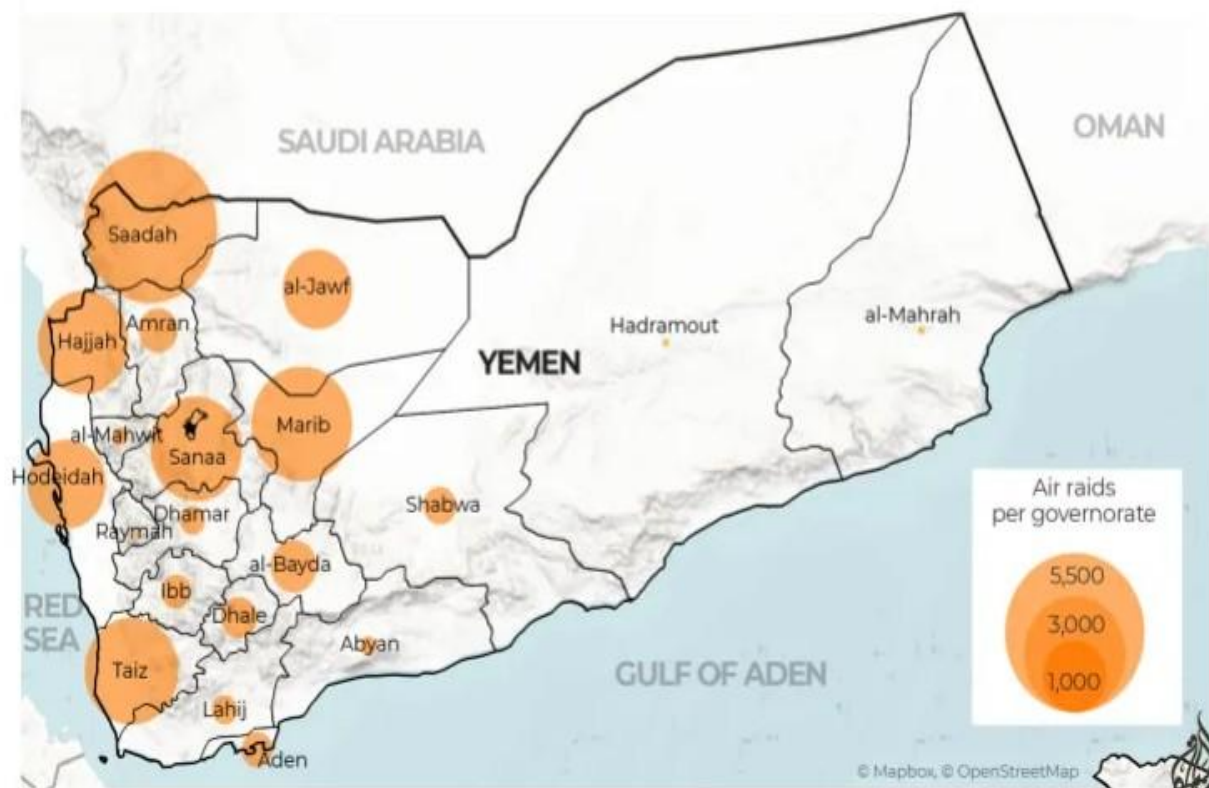
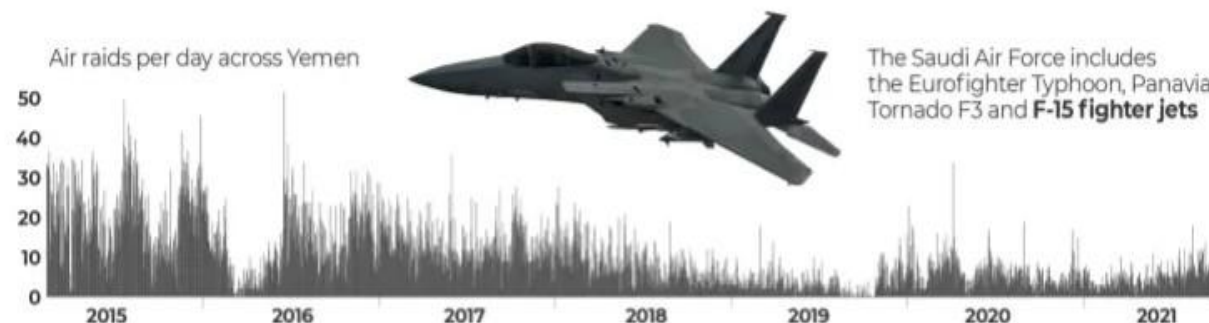
محكمة الكبرى الجنائية الرابعة في البحرين، الثلاثاء، بسجن 138 شخصا بتهمة الإرهاب، منهم 10 حكم عليهم بالسجن المؤبد، كما قضت بإسقاط الجنسية عنهم، وفق ما ذكر بيان النيابة

Jemen

- **Desetogodišnji rat** doveo je Jemen u stanje fragilne države.
- Najnoviji događaji i „građanski“ rat uz sudionništvo vanjskih hegemoni i sponzora dovode u pitanje **postojanje Jemena** kao države.
- Prijete eskalaciji bliskoistočne krize i možebitno regionalnom oružanom sukobu.
- Jemenska je kriza empirijski dokaz koji potvrđuje uvide teorijske perspektive „**kompleksne regionalne sigurnosti**“ (*regional security complex*).
- Teorija je usmjerena na istraživanje sigurnosti u geografski zaokruženim regijama.
- Prema teoriji - **sigurnost** je u središtu strateških promišljanja svakog od regionalnih aktera, pri čemu su usmjereni na druge regionalne aktere, a ne aktere izvan regije od kojih tek traže savezništva.

Air raids on Yemen

The **Saudi-led coalition** has carried out **over 24,000 air raids** since 2015.

Među akterima (državama) postoji snažna sigurnosna međuovisnost te sigurnosna interakcija. To znači da i ugrožavanja sigurnosti pojedinog aktera dolaze od strane drugog regionalnog aktera.

Druga bitna značajka tog koncepta jest **dominacija transnacionalnih identiteta** (religijski, etnički, lingvistički).

Njihova politička i ideološka obojenost sigurnosni je izazov bliskoistočnim akterima.

Akcije bliskoistočnih država nisu umjerene na identitetske izazove, već na **sekuritizaciju ugrožavajućih identiteta** koji su označeni sigurnosnom prijetnjom egzistencijalnog karaktera.

Forces loyal to Hadi, known as the Popular Committees, deploy out of Aden (AFP)

Izvor: Aljazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/9/yemens-war-explained-in-maps-and-charts-interactive>

Hutisti - jemenska pobunjenička skupina de facto kontrolira SZ zemlje, uključujući glavni grad Sanu.

Nastavljaju s lansiranjem više balističkih projektila i napada dronovima na Izrael te prijete pomorskoj sigurnosti u Crvenom moru.

Ponovljeni napadi Hutista izazvali su uzvratne napade Izraelskih obrambenih snaga (IDF), koji su u kolovožu uključivali smrtonosne napade na političko vodstvo Hutististija u Sani.

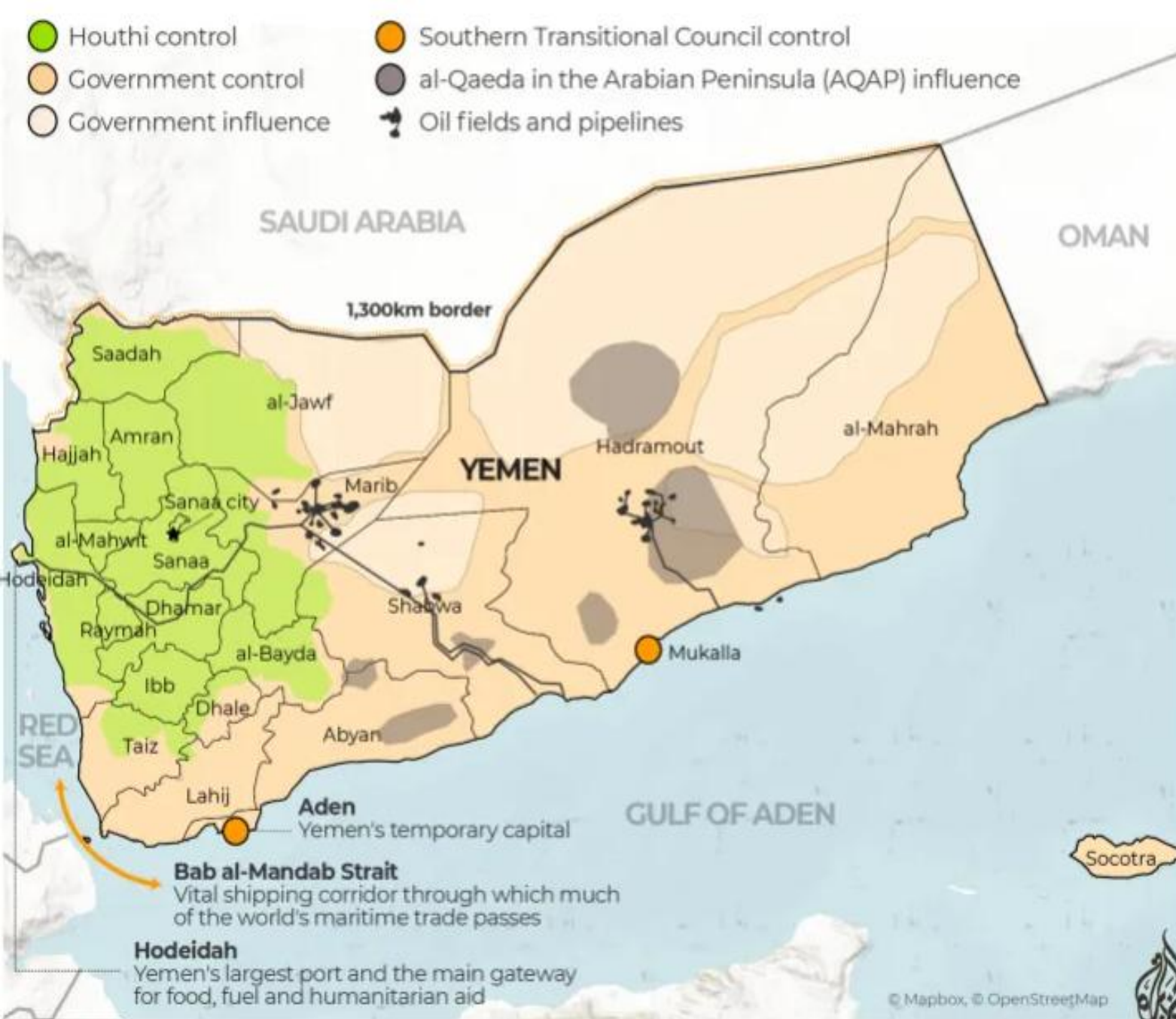
Ključno pitanje za Vijeće je kako pomoći ublažiti rizik od eskalacije neprijateljstava u Jemenu i Crvenom moru, a istovremeno unaprijediti napore za pokretanje **zaustavljenog unutarjemenskog političkog procesa** usred širih regionalnih napetosti.

Ključni akteri u konfliktu

Key players in the conflict

In March 2015, a **Saudi-led coalition** – backed by the **US** – intervened militarily in Yemen in a bid to **fight the Houthis, restore Hadi's government**, and reverse what they say is growing **Iranian influence in the region**.

STANJE 2025.

- **Situacija u Crvenom moru** ostaje napeta jer su Hutisti u srpnju nastavili kampanju ciljanja plovila koja imaju veze s Izraelom.
- 11.9.2025. američko Ministarstvo financija uvelo je protiv Hutististija najveće **sankcije** do tada zbog napada na komercijalno brodarstvo u Crvenom moru.
- 25.9.2025. na Općoj skupštini UN-a, **jemenski predsjednik** Rashad Al-Alimi izjavio je da naponi za upravljanje i obuzdavanje Hutista nisu uspješni.
- Pozvao je međunarodnu zajednicu da preispita svoj stav o Jemenu i formira **međunarodnu koaliciju za obnovu mira**, demontiranje milicija i terorističkih skupina, obnovu države i jamčenje sigurnosti u regiji.

ZAJEDNIČKE OBRAMBENE STRUKTURE DRŽAVA PERZIJSKOG ZALJEVA

- **Kolektivna sigurnost u Vijeću država Zaljeva** može se postići kroz dva odvojena, ali povezana koncepta:
 1. „kolektivno upravljanje“ i
 2. „endogena sigurnost“.
- Kolektivno upravljanje u kontekstu sigurnosti GCC-a uključivalo bi velike regionalne sile, poput **Egipta, Pakistana i Turske**.
- Oni bi formirali savez koji bi imao zajednički interes u pružanju sigurnosti zemljama u širem islamskom svijetu.

- **Egipat** ima najjaču i najveću arapsku vojsku.
- Nakon napada na Katar, njegov predsjednik Abdel-Fattah el-Sisi predložio je silu koja bi mogla intervenirati ako bilo koja arapska zemlja bude napadnuta - nudeći 20.000 vojnika.
- **Pakistan** je jedina muslimanska zemlja s nuklearnim odvrćanjem.
- Ministar obrane Khawaja Asif nije isključio mogućnost da se druge arapske države pridruže sporazumu između Pakistana i S. Arabije.
- **Turska** je članica NATO-a sa zapadnim vojnim standardima i modernim naoružanjem,
- Ne ustručava se zauzeti stavove koji podržavaju druge zemlje s muslimanskom većinom.

From left: Saudi Defence Minister Khalid bin Salman Al Saud, Pakistani Prime Minister Shehbaz Sharif, Saudi Crown Prince Mohammed bin Salman, Pakistani army chief Syed Asim Munir after signing the Strategic Mutual Defence Agreement in Riyadh on September 17, 2025 [Handout/Pakistan Prime Minister's Office]

shutterstock

IMAGE ID: 2008870403
www.shutterstock.com

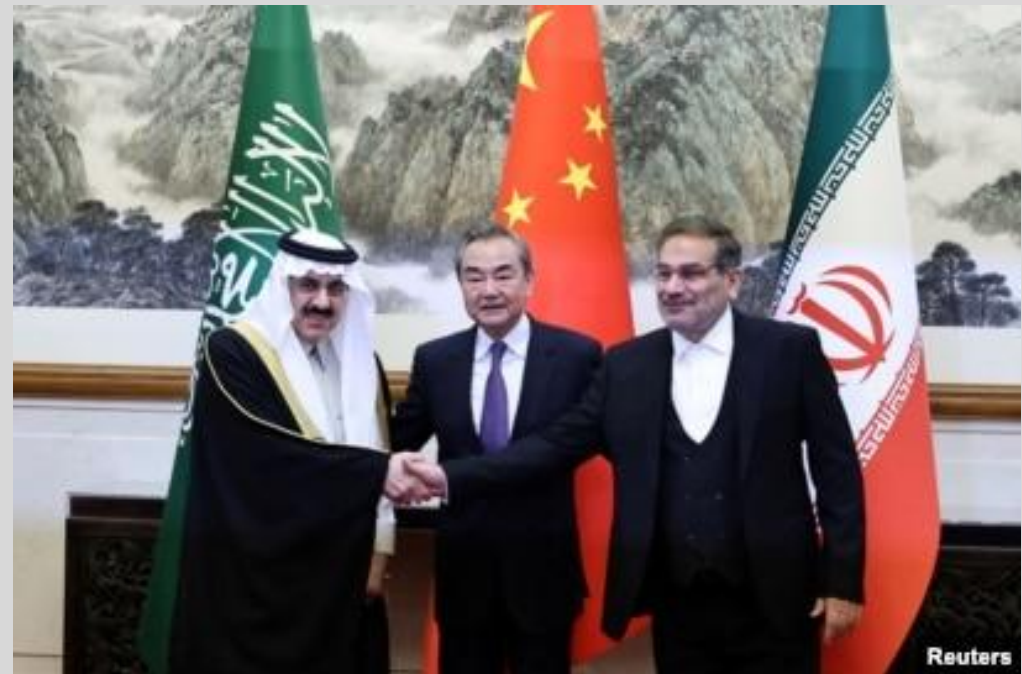
- Prethodne iteracije ovih saveza nisu ispunile svoje ciljeve - poput **Bliskoistočnog strateškog saveza** koji se pokazao se neučinkovitim.
- - predložen tijekom prve administracije američkog predsjednika D. Trumpa kako bi se suprotstavio Iranu i njegovim savezničkim snagama.
- **Endogena sigurnost** - temeljena na zajedničkim obrambenim strukturama među članicama GCC-a, koje su potpisale brojne regionalne sigurnosne i obrambene pakte:
 - ***Peninsula Shield Force (PSF)*** iz 1984.
 - ***Zajednički obrambeni sporazum (JDA)*** 2000. - po uzoru na Članak 5 NATO-a i obvezujući se na kolektivnu obranu.
 - ***Ujedinjeno vojno zapovjedništvo*** 2013. - imalo za cilj integriraniju i centraliziraniju **zapovjednu strukturu**.

- Pojedine zemlje dugo oslanjale na **vanjske jamce**, brinule o suverenitetu i imale različite odgovore na regionalne sukobe.
- Za sada - zajednička struktura vojnog zapovjedništva s **malo kohezije**, temeljena na sporazumima o međusobnoj obrani koje je **teško provesti**.
- Prisutnost američkih snaga i oslanjanje na am. opskrbu oružjem ograničavaju sposobnost GCC-a za samostalno djelovanje.
- Vojske tih zemalja **nemaju veliko borbeno iskustvo** u usporedbi s drugim regionalnim vojskama poput onih u Egiptu i Turskoj.

Odnos Kine prema državama Zaljeva

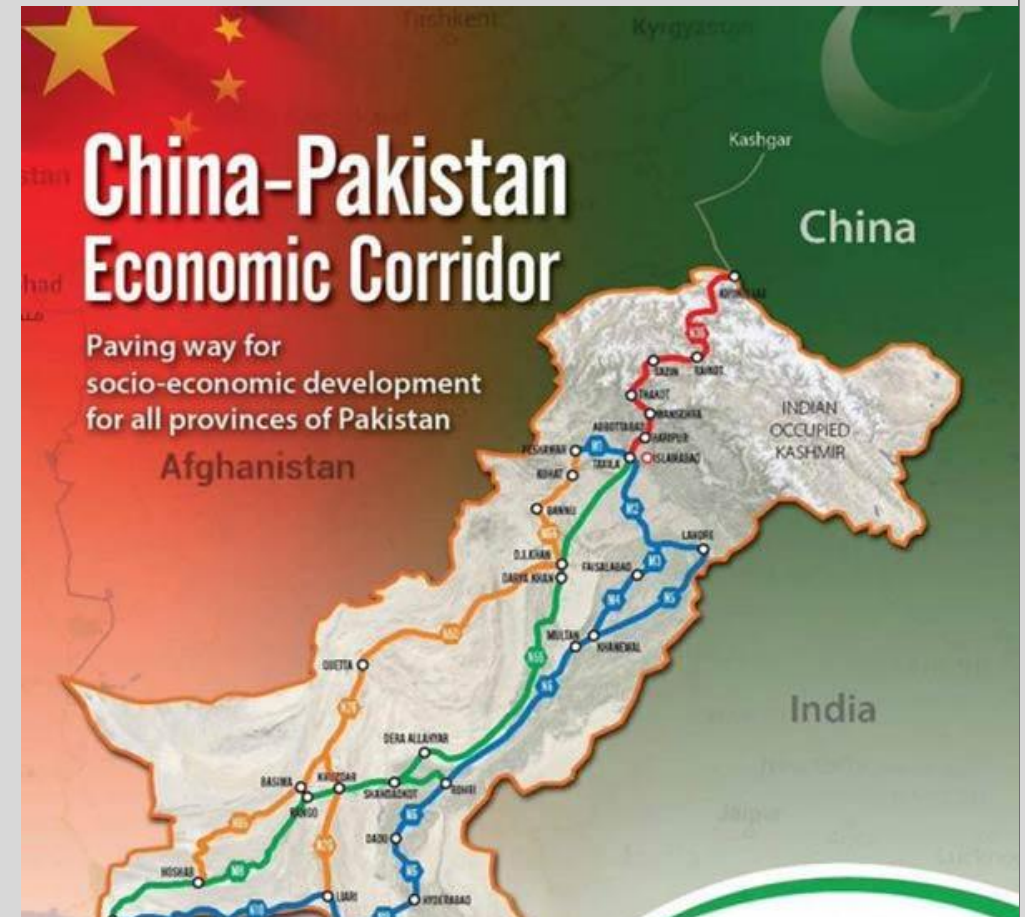
- Povijesno gledano, Kina **nije zauzela stranu** u regionalnom geopolitičkom sukobu između Saudijske Arabije i Irana.
- Kina očito nastoji povećati svoju ulogu u regiji i među zemljama GCC-a.
- Ona se može prikazati kao nepristrani posrednik i **alternativna sila SAD-u** za države GCC-a.
- Kina trenutno ima značajan utjecaj na Teheran - daleko **najveći kupac iranske nafte** u kontekstu međunarodnih sankcija i mogla bi zaprijetiti smanjenjem svojih kupnji ako Iran ne ispuni svoje obveze.
- Kina održava **ekonomske odnose s objema stranama** i ima povijest vojne suradnje s Iranom, iako je nedavno tražila sporazume o oružju sa S. Arabijom.

- U prosincu 2021. CNN je izvijestio da S. Arabija gradi balističke projekte uz kinesku pomoć.
- Kina je također jedan od **najvećih kupaca saudijske nafte**.
- Njezini odnosi s objema stranama omogućili su joj **posredovanje** između dva neprijatelja.
- Dugogodišnji antagonizam između SAD-a i Irana te partnerstvo između SAD-a i Saudijske Arabije isključuju takvu ulogu SAD-a.
- Kina je posredovala u **ožujku 2023.** u normalizaciji odnosa između Irana i Saudijske Arabije

- Iako Kina izbjegava **formalne vojne saveze** na Bliskom istoku, bila bi sretna da vidi svog suparnika iz Washingtona ograničenog.
- Kina ima bliske **veze s Pakistanom**, a formalnija saudijska prisutnost u Pakistanu bila bi dobrodošla od strane Pekinga.
- Kina je uložila milijarde dolara u infrastrukturne i energetske projekte u okviru Kinesko-pakistanskog ekonomskog koridora (CPEC) i najveći je pakistanski trgovinski partner s bilateralnom trgovinom od preko 25 mlrd dolara godišnje.
- Kina također čini **81 %** pakistanskog uvoza oružja.

Izvor: <https://www.geopolitika.news/analize/m-seric-specijalni-odnosi-kine-i-pakistana-savez-koji-mijenja-geopoliticku-sliku-azije/>

Kina i Indija na Bliskom istoku u budućnosti

- Kako će Bliski istok i njegov odnos s Kinom i Indijom izgledati 2050. godine?
- Postoje dva načina gledanja na njih.
- Jedan je kroz **ekonomsku prizmu** -> što sugerira da će budućnost slijediti trenutne trendove i putanje.
- U ovom slučaju, i Kina i Indija bit će **važniji ekonomski akteri** nego što su danas, s obzirom na to da se očekuje da će biti najveće i drugo najveće gospodarstvo na svijetu.
- Rast ekonomske razmjene značit će odgovarajući **porast kineske i indijske prisutnosti na terenu**: u obliku raznih tvrtki i državljana koji će tamo živjeti i raditi, što će dovesti do prilika i rizika.

Izvor: <https://moderndiplomacy.eu/2025/10/22/india-middle-east-europe-economic-corridor-promise-peril-and-the-politics-of-connectivity/>

- **Politički:** način na koji Kina i Indija reagiraju na neizvjesne događaje i previranja može zahtijevati drugačiji odgovor nego danas.
- Trenutno su obje azijske sile *pokušale izbjeći izravno sudjelovanje* u sukobima i krizama koje su potresle regiju od 2011.
- Kina i Indija naglasile su svoje **protivljenje vanjskom miješanju** u unutarnje poslove drugih zemalja i izrazile svoju sklonost političkim rješenjima nad vojnim, uz podršku regionalnih tijela i organizacija.
- Istovremeno, iako su **kritizirale uplitanje Zapada**, uglavnom su zatvarale oči pred ulogom drugih u regionalnim sukobima poput Sirije, Libije i Jemena, uključujući Rusiju i regionalne sile poput Saudijske Arabije, UAE, Irana, Turske i Egipta.

Izvor: <https://thediplomat.com/2019/10/is-india-redefining-its-role-in-the-politics-of-the-middle-east/>

- Kineska i indijska realpolitika također se izrazila u njihovom **cjelokupnom pristupu regionalnim sukobima** i suparništva
- **Strategija zaštite.**
- To ima smisla u regiji koja se trenutno nalazi u stanju tranzicije:
- 1. gdje se hegemonijska sila poput SAD-a (doživljava) u opadanju,
- 2. gdje se nekoliko regionalnih državnih aktera natječe, ali se ne mogu međusobno nadvladati i
- 3. gdje je nekoliko država oslabilo do te mjere da se multipolarna konkurencija odvija u posredničkom sukobu.

- S obzirom na to da utjecaj SAD-a opada, a ni Kina ni Rusija naizgled **nisu zainteresirane ili sposobne** replicirati svoju prijašnju hegemonističku poziciju - malo je vjerojatno da će ovu nestabilnost okončati vanjska sila.
- S moći prilično ravnomjerno raspoređenom među nizom regionalnih suparnika - posebno Irana, S. Arabije, Turske, Izraela, UAE i Egipta - čini se malo vjerojatnim da će se **pojaviti regionalni akter ili blok** koji će dominirati i stabilizirati.
- Čini se vj. suprotno - konkurencija između ovih regionalnih i međunarodnih nastavlja i širi, međusobno djelujući s lokalnim i nacionalnim sporovima.
- Ovi strukturni pomaci čine vjerojatnim da su prethodno stabilne arene uvučene u nestabilnost.

POTENCIJALNA SURADNJA

- Ostaje **pet ključnih područja** u kojima bi *GCC mogao surađivati*:
 - logistika i lanci opskrbe,
 - tehnološke inovacije,
 - upravljanje i proizvodnja obrambene industrije,
 - razmjena obavještajnih podataka
 - te zračna i raketna obrana.
- Ostaje za vidjeti kako će GCC upravljati takvim koalicijama uz prisutnost vanjskih sila i kojim će putem krenuti prema postizanju kolektivne sigurnosti.

KAKVA JE
BUDUĆNOST
ODNOSA?

**SCENARIJI
BUDUĆEG
RAZVOJA**

○ **Scenarij A – „Relativna stabilizacija i pragmatična suradnja“**

○ **Ključni elementi:**

- Iran i pojedine zaljevske države, posebno UAE i Oman, nastavljaju jačati ekonomske veze (trgovina, logistika, plin) i počinju graditi *“low-tension”* odnose.
- Zaljevske države profitiraju od smanjenja rizika u regiji, te žele iskoristiti prednosti iranskog tržišta i infrastrukture.
- Iran koristi ovu priliku za ublaženje sankcija, povećanje izvoza i dobivanje diplomatskog „lego-komada“ legitimnosti.
- Iako neće doći do potpune „prijateljske alijanse“, sukobi se izbjegavaju, a diplomatski kanali ostaju otvoreni.

Scenarij B – „Hladni antagonizam s pragmatičnim oprezom“

- **Ključni elementi:**

- Odnosi ostaju prilično napeti između Irana i većine zaljevskih država (posebno Saudije i Bahreina), s međusobnim oprezom, ali bez eskalacije u rat.
- Suradnje će se događati sporadično i najčešće u okvirima minimalnih interesa – npr. neki zajednički gospodarski projekti ili diplomatski razgovori.
- Zaljevske države balansiraju: ne žele se previše udaljiti od zapadnih saveza, ali također ne žele biti povučene u veliki sukob s Iranom.

Scenarij C – „Ponovna eskalacija i rizik sukoba“

- **Ključni elementi:**
 - Jedan ili više incidenta (npr. iranska prijetnja da zatvori Hormuz, napad na zaljevske ciljeve, ili sukob kroz proxie ratove) eskalira.
 - Zaljevske države, potencijalno uz podršku SAD ili drugih, reaguju, i odnosi se pogoršavaju.
 - Ekonomske posljedice su značajne – poremećaji u izvozu nafte/plina, investicije bježe, regija stagnira.

Najvjerojatniji scenarij u narednih 3-5 godina:
Scenarij A ili B - tj. *relativna stabilizacija* sa pragmatičnom suradnjom, ali ne potpuna normalizacija prijateljstva.

Za zaljevske države prioritet će biti: **ekonomska stabilnost, diversifikacija prihoda (manje ovisnosti o nafti)** i smanjenje rizika od sukoba.

Biti će motivirani da izbjegnu eskalaciju s Iranom.

Za Iran će biti važno:
ublažavanje sankcija, pristup tržištima (uključujući zaljevska), i povećanje svojeg regionalnog značaja.

....ali istovremeno, unutrašnji pritisci (ekonomski, politički) i međunarodni nadzor ograničavaju koliko može "agresivno" djelovati.

Zaključak

1. Geopolitička suparništva i sigurnosni izazovi

- Iran percipira sebe kao **regionalnu silu-izazivača**, a zaljevske arapske države ga često vide kao prijetnju – bilo kroz njegovu retoriku, podršku proxy skupinama (npr. u Jemenu) ili mogućnost utjecaja na more i trgovinske tokove.
- Značajan sigurnosni element je pomorski prolaz **Hormuz** – kroz koji prolazi veliki dio globalne nafte, i koji čini Iran-GCC odnose posebno delikatnim.
- Arapske države ulažu u **diversifikaciju svojih sigurnosnih partnerstava**, uključujući zapadne saveze i novi diplomatski manevre.

2. Ekonomski i energetske interesi

- Iako postoji veliki potencijal za trgovinu i **energetsku suradnju** (npr. Iran kao izvor plina, zaljevske države kao financijski/ logistički centri) – **realizacija je ograničena**.
- Ujedinjeni Arapski Emirati (UAE) su bili i ostali značajan trgovački partner Irana.
- Problemi poput teritorijalnih sporova, sankcija Iranu i sigurnosnih rizika usporavaju intenzivniju integraciju.

3. Diplomatski pomaci i novi obrasci

- Postoji trend u kojem zaljevske države pokazuju veći interes za **stabilizacijom odnosa** s Iranom, ili barem za smanjenjem eskalacije, jer vide da veliki oružani sukobi štete ekonomiji i vlastitoj stabilnosti.
- Iran koristi „individualni pristup“ prema pojedinim zaljevskim državama (posebno Oman, Katar, UAE) više nego pristup prema cijelom GCC-bloku.

4. Teritorialni i ideološki trenuci trenja

- Sporna su pitanja kao što su otoci Abu Musa, Veliki Tunb i Mali Tunb (između Irana i UAE) koja ostaju „bubanj“ potencijalnih sukoba.
- Ideološki – iako se često u medijima prikazuje kao šijitsko-sunitski razdor – stvarnost je da su pragmatični državni interesi često jači od ideologije.

Odnos Irana i arapskih država Zaljeva nije samo pitanje politike, već ogledalo šire borbe za moć, identitet i utjecaj na Bliskom istoku.

ZAHVALJUJEM NA PAŽNJI!

Literatura i izvori

- Ali, L. (2025): The Strategic Outlook for Gulf-Iran Relations, Gulf Research Centre, www.grc.net
- Al-Rasheed, M., 2018: The View From Riyadh u: The Foreign Policy Centre: Saudi Arabia and Iran - The Struggle to Shape the Middle East, 2018. <https://fpc.org.uk/wp-content/uploads/2018/11/Saudi-Arabia-and-Iran-The-Struggle-to-Shape-the-Middle-East-Report.pdf> pristupljeno 18.11.2025
- Mabon, S., 2018: Bahrain - The Epicentre of the Saudi-Iranian Rivalry?, Saudi Arabia and Iran - The Struggle to Shape the Middle East, 2018. <https://fpc.org.uk/wp-content/uploads/2018/11/Saudi-Arabia-and-Iran-The-Struggle-to-Shape-the-Middle-East-Report.pdf> pristupljeno 18.11.2025
- Mabon, S. (2018): Introduction: Saudi Arabia, Iran and the Struggle to Shape the Middle East u: The Foreign Policy Centre: Saudi Arabia and Iran - The Struggle to Shape the Middle East, 2018. <https://fpc.org.uk/wp-content/uploads/2018/11/Saudi-Arabia-and-Iran-The-Struggle-to-Shape-the-Middle-East-Report.pdf> pristupljeno 18.11.2025
- Mohammad Salami: GCC and collective security, Aljazeera, 11 Nov 2025, <https://www.aljazeera.com/features/2025/11/11/the-gcc-and-collective-security>, pristupljeno 15.11.2025.
- Destabilization in the Gulf Region and for the GCC, 2019: <https://www.unitedagainstnucleariran.com/sites/default/files/Destabilization%20in%20the%20Gulf%20Region%20and%20for%20the%20GCC.pdf>, pristupljeno 15.11.2025
- Iran and the Gulf Cooperation Council, March 2023: <https://www.unitedagainstnucleariran.com/iran-and-gulf-cooperation-council>
- Wastnidge, E., Mabon, S., 2024: The resistance axis and regional order in the Middle East: nomos, space, and normative alternatives, British Journal of Middle Eastern Studies, 51:5, 954-971, DOI: 10.1080/13530194.2023.2179975
- Wastnidge, E., 2018 : Religion and Geopolitics in Iranian Foreign Policy, The Foreign Policy Centre: Saudi Arabia and Iran - The Struggle to Shape the Middle East, 2018. <https://fpc.org.uk/wp-content/uploads/2018/11/Saudi-Arabia-and-Iran-The-Struggle-to-Shape-the-Middle-East-Report.pdf> pristupljeno 18.11.2025
- Mabon, S., 2020: Houses built on sand: Violence, sectarianism and revolution in the Middle East, Manchester University Press
- SEPAD: The Middle East in 2050, <https://www.sepad.org.uk/files/documents/The%20Middle%20East%20in%202050%20-%20Formatted.pdf>
- The Gulf States After the Israel-Iran War: Three Lessons Learned, ISPI, <https://www.ispionline.it/en/publication/the-gulf-states-after-the-israel-iran-war-three-lessons-learned-213994>